

مقدمه

مفاد برجام در بخش حقوقی آن در پاره‌ای از موارد با اجمال و گاه ابهاماتی روبه‌رو است که این مسئله در مرحله اجرایی برجام موانع عملی ایجاد خواهد کرد. از جمله این موارد می‌توان به بخش‌هایی از بند ۲۷ برجام اشاره کرد که اشعار می‌دارد: در صورت شکست سازوکار حل و فصل اختلاف میان اعضا مطابق برجام و بازگشت مفاد قطعنامه‌های سابق شورای امنیت، این مفاد در خصوص قراردادهایی که میان ایران یا اشخاص ایرانی با طرف دیگر پیش از تاریخ اعمال آن‌ها امضا شده باشد، دارای اثر عطف به ماسبق نیست. اجرای این بند به سازوکارهای دقیقی از جمله در خصوص تعلیق یا اختتام قراردادها، قانون حاکم، فورس ماژور، محکمه صالح، پیش‌بینی نحوه جبران خسارت و غیره نیازمند است.

بررسی قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد و برجام

ماهیت قطعنامه ۲۲۳۱ با همه قطعنامه‌های مشابه شورای امنیت تفاوت دارد؛ زیرا این قطعنامه فنی در محیطی غیرمتشنج به تصویب رسید، علاوه بر اینکه مخالف چندان نیز نداشت. قطعنامه ۲۲۳۱ قطعنامه‌ای طویل با ۱۰۴ صفحه است که در ضمیمه نخست خود مسائل مربوط به بیانیه و در ضمیمه دوم مسائل مربوط به محدودیت غنی‌سازی و برنامه موشک‌های بالستیک ایران را بررسی کرده است؛ بنابراین در این قطعنامه به این مسئله اشاره شده است که سخت‌ترین سازوکار نظارتی بر فعالیت‌های هسته‌ای ایران و اطمینان یافتن از ماهیت صلح‌آمیز برنامه هسته‌ای این کشور طبق برجام انجام خواهد شد. قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل در حقیقت پاسدار اجرای برجام محسوب می‌شود.

«قطعنامه ۲۲۳۱» در ۲۰ جولای ۲۰۱۵ صادر شد و هدف آن تأیید مفاد برجام، خاتمه دادن به قطعنامه‌های تحریمی پیشین و ایجاد برخی محدودیت‌های خاص از جمله محدودیت‌های نظامی است. طبق بخش نخست بند هفتم قطعنامه، تمام قطعنامه‌های مرتبط پیشین با تأیید آژانس در خصوص صلح‌آمیز بودن برنامه هسته‌ای ایران (در روز اجرای توافق) لغو خواهند

شد. به این ترتیب، تحریم‌های تسلیحاتی نیز لغو می‌شوند، مگر اینکه طبق سازوکار بندهای یازدهم و دوازدهم تحریم‌های پیشین دوباره تکمیل شوند. بر اساس بخش دوم بند هفتم، یکسری محدودیت‌ها طی مواعد زمانی خاص تا روز اختتام کامل تحریم‌ها توسط شورای امنیت و حذف پرونده هسته‌ای ایران از دستور کار شورا که مدت آن ۱۰ سال یا به تأیید آژانس کمتر از ۱۰ سال هم خواهد بود (بند هشتم قطعنامه)، در پیوست دوم تحت عنوان «بیانیه» پیش‌بینی شده است.

۱. نقاط تلاقی قطعنامه ۲۲۳۱ و برجام

قبل از ورود به این بحث باید به این پرسش پاسخ داده شود: آیا قطعنامه، برجام را عیناً تکرار می‌کند؟ واقعیت این است که قطعنامه را باید با ضمایم در نظر گرفت. همان‌گونه که اشاره شد ضمیمه نخست قطعنامه، متن برجام است؛ اما ضمیمه B یا دوم، بیانیه دولت‌های ۵+۱ و اتحادیه اروپایی است، در قسمت نخست تقریباً قطعنامه با برجام تلاقی می‌یابد، اما در ضمیمه B شاهد مطالبی از جمله یک سلسله تعهدات و تجویزهایی هستیم که فراتر از برجام است و آن اشاره به تحریم تسلیحاتی، یعنی فعالیت‌های موشکی ایران است که به هیچ‌وجه در برجام بحث و بررسی نشده است؛ بنابراین، اگر قطعنامه به همراه برجام وارد فاز عملیاتی شود، مطالبی فراتر از برجام دارد و به حیات مستقل خود از برجام ادامه خواهد داد.

۲. گستره تعهدات

برجام توافقی سیاسی با آثار و ابعاد سیاسی و حقوقی سنگین است که اجرای آن ارتباط مستقیم به حسن نیت طرفین دارد. در واقع تنها اصل حقوقی موجود در برجام که در صورت نقض برجام قابلیت استناد دارد اصل حسن نیت است. با بررسی سند برجام ملاحظه می‌شود که واژه الزام و تعهد (OBLIGATION) که اثر و بار حقوقی دقیقی دارد به تعداد معدودی استفاده شده، زیرا قصد و نیت طرفین بر ایجاد تعهد حقوقی نبوده است و از واژه التزام (COMMITMENT) که در اثر و بار سیاسی دارد به کرات استفاده شده است. تدابیر و اقدامات داوطلبانه موجود در سند برجام نیز در زمره تعهدات الزام‌آورند که نقض آن‌ها، آثار

بر اساس بند چهاردهم از مقدمه و مفاد برجام، ۵+۱ پیش‌نویس قطعنامه تأییدکننده برجام را برای تصویب به شورای امنیت ارائه خواهد داد که ضمن تأیید برجام و لغو تمام مفاد قطعنامه‌های قبلی شورای امنیت، برخی محدودیت‌های خاص را برای ایران مقرر خواهد کرد. در واقع قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سندی است که برجام را تأیید و علاوه بر این قطعنامه، برجام را به منزله ضمیمه خود تلقی می‌کند. ۶۶

سیاسی سنگین به‌ویژه برای ایران در پی خواهد داشت. البته این نکته نیز شایان یادآوری است که واژه تعهد (OBLIGATION) فقط در اشاره به تعهدات ایران ناشی از معاهده منع گسترش یا پادمان با آژانس بوده است.

۳. ارتباط حقوقی بین قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت و برجام

به‌ناچار برای اصول تحلیل جامعی از موضوع تحقیق، باید ارتباط بین برنامه جامع اقدام مشترک و قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد بررسی و تبیین شود از نگاه حقوق بین‌المللی، برجام و قطعنامه شورای امنیت چه اصالت و رابطه‌ای دارند. در مقام تحلیل و بررسی این ارتباط می‌توان به نکات ذیل اشاره کرد.

قطعنامه مؤید برجام

بر اساس بند چهاردهم از مقدمه و مفاد برجام، ۵+۱ پیش‌نویس قطعنامه تأییدکننده برجام را برای تصویب به شورای امنیت ارائه خواهد داد که ضمن تأیید برجام و لغو تمام مفاد قطعنامه‌های قبلی شورای امنیت، برخی محدودیت‌های خاص را برای ایران مقرر خواهد کرد. در واقع قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سندی است که برجام را تأیید و علاوه بر این قطعنامه، برجام را به منزله ضمیمه خود تلقی می‌کند. این سند پذیرفته‌شده بین‌المللی شاید طولانی‌ترین قطعنامه‌ای باشد که به جهت تعداد لغات از سوی شورای امنیت به تصویب رسیده است.